

РЕЦЕНЗИЯ

Относно дисертационния труд на тема „ИМИГРАЦИОННА ПОЛИТИКА И ДЕМОГРАФСКИ ПЕРСПЕКТИВИ НА БЪЛГАРИЯ” от Спас Ангелов Ташев, докторант на свободна подготовка за получаване на образователна и научна степен „доктор” по статистика и демография, шифър 05.02.06; научен консултант проф. дин Пенка Найденова

Рецензент: доц. д-р Татяна Коцева

Представеният дисертационен труд има ясна и конкретно формулирана тема, която е разгърната във въведение, три глави, заключение и литература в общ обем от 174 стр. Литературата включва 100 заглавия, от които 47 – на кирилица, 55 – на латиница, 5 страници в интернет и 4 други източници. Огромна част от данните са представени в 45 таблици и 12 фигури.

Темата за имиграционната политика и влиянието на имиграционните потоци върху демографските процеси в България е слабо разработена в изследванията с демографска насоченост у нас като почти отсъстват цялостни разработки. Това прави дисертационния труд особено значим в научен и научно-приложен план и подчертава неговата актуалност в ситуацията на интензифициране на миграционните потоци в глобален и в европейски мащаб, което засяга и България като страна на Европейския съюз. Както точно обобщава дисертантът: *„Членството на България в ЕС, преминаването през нейна територия на някои от основните миграционни пътища, както и близостта на страната до някои от точките на напрежение неминуемо оказва влияние върху развитието и динамиката на процеса на имиграция в страната”*(с.127).

Авторът демонстрира много добро познаване на теоретико-методологичния апарат за изследване на имиграцията, разгледана в първа глава „Теория и методологични подходи при изследване на съвременните миграционни процеси”. Дисертантът систематизира разнообразната терминология в изследванията на миграционните движения в предложения речник (табл.1.1., с.9-13) и представя многостранна класификация на 66 типа миграции на Фр.Дювал (табл.1.3., с.27-29). Дисертантът не само систематизира основни класически и неокласически теоретични концепции за международната миграция (Артър Люис, Нанси Гонзалес, Франк Дювал, О. Старк, Майкъл Пиоре, Имануел Уолърстайн и др.), акцентирайки най-вече върху икономически фактори като пазара и цената на труда, но прави и критичен анализ на

част от тези концепции като подчертава необходимостта от интердисциплинарни изследвания на миграциите. Този интердисциплинарен подход авторът защитава и чрез предложената от него идея за взаимодействието на микро-, мезо- и макро-ниво на факторите, причините и мотивациите за миграционните движения, онагледени във 8-те фази на развитие на миграционния процес на фиг.1.1.(с.31).

Свидетелство за качеството на научния анализ е това, че дисертантът идентифицира и систематизира методологичните ограничения и дефицити при оценката и прогнозирането на миграционните процеси. Като такива той посочва несъответствието на информацията, получена от различни източници (текуща демографска статистика, преброявания на населението, анкетни проучвания, административна отчетност и пр.), разнородност на критериите за определяне на индикаторите за имигрант, чужденец и пр., новостта на явлението имиграция в България, което предполага скъсяване на периода на натрупване на данни за прогнози и пр.

Значим характер в научно-приложен план има представената във втора глава „Съвременни заселвания, имиграционни политики и програми в Европейския съюз и България” динамика на имиграционните процеси в България след 1990 г., която включва брой имигранти, категории имигранти (завръщащи се мигранти, натурализирани чужди граждани, чужденци с различен статут на пребиваване и бежанци), страна на произход, правно-нормативни и административни аспекти на придобиването на българско гражданство и доказване на български произход на заселващите се, оценки за броя, произхода и социалния статус на по-големите групи постоянно живеещи чужденци у нас и накрая, динамика на бежанците.

В аналитичен и критичен аспект авторът представя и философията на имиграционната политика на българската държава след 1990 г. като разглежда и дискутира основните етапи на съвременното имиграционно законодателство и съответно разработваните програми. Авторът анализира логиката на създаването на правителствена Стратегия за трайно завръщане и заселване на българи в България в края на 90-те г., в която и той участва като представител на държавната администрация, на нейните основни цели и задачи, както и на причините за това тази стратегия да не сработи. Особено място е отделено на Националната стратегия на Р България по миграция и интеграция (2008), нейните принципи и основни целеви групи за въздействие. В резултат на анализа на нормативните документи и на практиките по тяхното прилагане дисертантът извежда идеята, че въпреки акцента върху

имиграционния потенциал на българската диаспора, все още не са изработени строги критерии за профила на желания имигрант в България през следващите години.

Интерпретациите и изводите на Сп. Ташев за дефицитите на миграционната политика на България са изведени на основата на отличното познаване на миграционните политики и практики в европейски контекст. Авторът привежда позитивни практики за привличането и интегрирането на имигранти от страни като Германия, Гърция, Испания, Финландия. Той отбелязва новия подход към имигрантите в европейската политика като следствие на сериозните демографски проблеми на стария континент, свързани със застаряване и намаляване на работната сила и съответно на социалните фондове. В тази връзка са представени и 5-те варианти на заместващата миграция за отделни европейски страни, разработени от Отдела на населението на ООН. Общият извод от тези сценарии е, че заместващата миграция може частично да спре намаляването на населението и неговата работоспособна част в следващите години, но не може да спре застаряването на населението в европейските страни.

Ще отбележа основните приноси моменти в дисертационния труд, които имат демографска и социална насоченост.

Приносите с демографска насоченост са в следните насоки:

1) Представяне на тезата за заместващата миграция в условията на ниската раждаемост и демографското остаряване на населението най-вече на Европейския континент. Тази теза е анализирана както в теоретичен план – нейните поддръжници и опоненти – така и в приложен план – стъпвайки най-вече на сценариите на ООН за заместващата миграция;

2) Аргументиране на тезата за подмладяващия ефект на миграционните потоци върху възрастовата структура на населението от гледна точка на нейните слаби и силни страни, възможности и заплахи – тук според мен Спас Ташев на практика прилага метода на SWOT анализа, без формално да го афишира. Така неговият анализ разкрива в балансиран формат перспективите на заместващата имиграция за България; Емпиричната обосноваване на тази теза авторът представя чрез собствени изчисления и оценки като използва следните методики:

а) Проведено от дисертанта проучване на социално-демографския статус на група от 283 заселници от ОНД, на чиято основа Сп. Ташев извежда извода, че *„заселващите се имат по-добри демографски характеристики и възпроизводствени възможности в сравнение с местното население”* (с.116);

б) Анализ на възрастовата структура на имиграционните потоци от последните 20 години и най-вече от данните на преброяване 2011 г., потвърждаващи подмладяващия ефект на имигрантите;

в) Прогнозни изчисления на хипотетичния обем на заместващата имиграция при различни проекции на населението до 2060 г., стъпвайки на трите прогнозни варианти на НСИ (вариант при относително забавяне на демографските процеси, среден вариант на развитие и вариант на относително ускоряване на демографското развитие). Те са представени подробно в трета глава „Демографските перспективи на България в контекста на имиграционната политика”. На основата на придвижване на имигрантите по кохорти, изчисление на вероятностите за раждане и смърт за всяка кохорта при оценъчен миграционен прираст от 15000 човека средно на година (10000 – минимален вариант и 20000 – максимален вариант), дисертантът предлага 3 прогнозни варианта на населението. Допълнително, дисертантът прилага методологията на ООН за изчисляване обема на заместващата миграция на основата на 5 сценария, които макар и да нямат характера на прогноза, имат „управленско-ориентиращо значение”(с.148).

г) Направените умерени изводи на основата на прогнозните изчисления, че имиграцията би имала положителен (в смисъл подмладяващ) ефект върху възрастовите структури на населението на България само в краткосрочен и средносрочен план, но не и в дългосрочен план, когато имигрантите катализират процеса на демографското остаряване. Този извод има изключителна практическа насоченост от гледна точка на визиите за бъдещата имиграционна политика на България.

Като тези с приносен практико-приложен характер при изследването на миграциите с по-обща социална насоченост очертавам следните:

- 1) На основата на интердисциплинарния подход и на съвместяването на информация от различни източници дисертантът очертава динамиката на миграционните потоци в България за последните 25 години, в резултат на което извежда важният извод, че *„България от страна на произход, вече се превръща в държава със смесен миграционен статус, т.е. тя е едновременно изпращаща и приемаща страна”* (с.105);
- 2) На основата на задълбочен анализ на досегашната политика и практика за регулиране на имиграцията, на дефицитите при регистрирането на различните елементи в имиграционните потоци и на основата на познаването на богатия европейски опит в тази област дисертантът очертава система от насоки/задачи за

развитие на ефективна имиграционната политика в България през следващите години.

Предложеният дисертационен труд впечатлява със стройното и логическо изложение, аргументираността на предложените тези и ясения и точен език на изразяване.

Авторефератът ясно и точно следва структурата и основните тези на дисертационния труд. Справката за приносните моменти също отразява адекватно основните позитиви на представения труд.

Дисертационният труд е получил широка публичност – по темата на дисертацията Спас Ташев е публикувал 9 статии в авторитетни сборници и научни списания, както и е представил доклади на 3 национални конференции.

Искам да споделя и личните си впечатления от работата по този дисертационен труд. Той е резултат на дългогодишните интереси и научни търсения на дисертанта в изследваната област, на неговите непрекъснати усилия да събира, анализира и продуцира нови знания в тази перспективна област на изследвания, което го прави беспорен авторитет и експерт в областта на миграционните изследвания.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представеният дисертационен труд на тема „Имиграционна политика и демографски перспективи на България” е научна разработка с оригинални приноси в теоретичен и приложен план в съвременните изследвания на миграциите. Разработката е атестат за теоретичните познания и методическите умения на Спас Ташев да синтезира знания и предлага визии за решения в областта на имиграционната политика. Рецензираният труд свидетелства за научно-експертния потенциал на автора да работи и в бъдеще по тази актуална тема. Научната стойност на разработката ме убеждава в това да бъде присъдена на нейния автор Спас Ангелов Ташев образователната и научната степен „доктор” по статистика и демография, за което призовавам да гласуват и членовете на уважаемото научно жури.

Доц.д-р Татяна Коцева

18.12.2014 г.